

Læringskompetencer og lektielæsning

© Sten Clod Poulsen, Slagelse, 2015, www.laeringiskolen.dk, 150426. (Må citeres med angivelse af kilden).

Den vigtigste udfordring for bedre læringsresultater i danske skoler er træning af fagrelevante læringskompetencer – deriblandt memoreringsmetoder - så elever og kursister reelt kan blive mere selvhjulpne i deres læringsaktiviteter og ved, hvordan de skal få bedre læringsresultater. I de mere end tusind timer undervisning, som jeg har set rundt om i vidt forskellige skoler har jeg aldrig overværet træning i læringskompetencer. Det er svært at vide i hvilket omfang lærere overhovedet træner læringskompetencer hos deres elever hhv. kursister. Med de voldsomt stigende forventninger der er til skoler og uddannelsesinstitutioner er dette et nøgleproblem i forhold til ambitionerne om at løfte læringsresultaterne.

Se også teksten om "det dobbelte curriculum" og teksten om "formativ evaluering".

Intro

"Læringskompetencer" er et overbegreb for specialiserede kundskaber og kompetencer, som gør det muligt for eleven hhv. kursisten at lære mest muligt selvstændigt. *Det vil sige at de nødvendige læringskompetencer er absolutte forudsætninger for lektielæsning og hjemmearbejde med læringseffekt.* Manglende læringskompetencer fører til ineffektiv lektielæsning og tidsspilde ved hjemmearbejdet samt tidsspilde i timerne. Dermed er også sagt, *at læring af læringskompetencer hos den enkelte elev hhv. kursist er vejen til at*

minimere den sociale arv mht. skolepræstationer. Læringskompetencer giver læringsaktiviteter, som virker – i skolen og hjemme.

Læringskompetencer er en særlig forståelse, viden, færdigheder, koncentration og handlingsengagement hos den enkelte, som gør det muligt for personen at opnå læring af høj kvalitet.

"Læseteknik", "notatteknik" og "studieteknik" er eksempler på tidlige forsøg på konkretisering af læringskompetencer. I dag er der – f.eks. i forbindelse med gymnasireformen – skrevet meget om "almen studiekompetence". Jeg foretrækker at bruge det overordnede begreb "læringskompetencer".

Der er imidlertid lige så stort behov for fagspecifikke læringskompetencer på alle niveauer og i helt andre faggrupper end de rent boglige. Hvordan går man bedst frem, hvis man vil udvide sit gloseforråd i et fremmed sprog? Hvordan lærer man fysik – hvad er det særlige, man skal være opmærksom på ved læringen i netop dette fag. Hvordan tackler man en matematisk formel, hvordan læser man den? Hvordan holder man styr på alle de informationer, der kan findes på nettet og hvordan søger man dem?

Den vigtigste læringskompetence er basal viden om hvad læring er. Viden om, hvad der i ens samfund, skole hhv. uddannelse lige nu er grundforståelsen af, hvad god læring er og hvad man som elev eller kursist skal gøre – alene eller sammen med andre – for at lære noget. Et element i denne viden er den erkendelse at forståelsen af hvad læring er ændrer sig over tid. Så den skal opdateres. Den sorte Skoles tro på udenadslære uden selvstændig forståelse er ikke længere et læringsideal, men den dybere forståelse, som der i dag ønskes, kan ikke opnås uden tilhørende præcise moderne fagkundskaber. Så eleven hhv. kursisten skal have en viden om hvad læring er i vor tid. Nogle elever og kursister har familier som uden vanskeligheder kan give dem realistiske informationer om hvad "læring i skolen" kræver. Andre elever og kursister kan ikke få en sådan forklaring og kan fx have den fejlforståelse at "det er læreren, som skal lære os det".

Et andet vigtigt element er en gradvist mere præcis og sprogsat forståelse af ens eget læringspotentiale, forudsætninger og begrænsninger og hvorledes man bedst kan styrke sin egen individuelle læreproces: Hvad har jeg svært ved og hvordan tackler jeg dette? Skal eleven eller kursisten gerne tænke. Den aktuelle interesse for "formativ evaluering" viser hen til samtaler mellem lærer og elev/kursist hvor det klargøres hvor langt læringen er kommet i forhold til læringsmålet og hvordan eleven hhv. kursisten skal tackle sin fremadrettede læreproces. Hvis ikke læreren kan tale præcist og nuanceret om de læringskompetencer, som skal bruges, får eleven eller kursisten reelt ingen brugbar vejledning.

"Læringskompetencer" er særlige former for viden, forståelse, metodiske færdigheder og selvindsigt, som kan fungere som "værktøjer" – som læringsfaglige kompetencer - ved tilegnelse af forskellige fagkundskaber. Uden læringskompetencer – ingen selvstændig læring og total afhængighed af at en lærer er tilstede. De nødvendige læringskompetencer kan være forskellige i forskellige faggrupper: Sprog, håndværksfag, naturvidenskab, merkantile fag, tunge læsefag, teknologiske fag etc.

Læringskompetencer kan bl.a. udvikles af faglærere – gerne i samarbejde med elever og kursister, som er i stand til at "observere" deres egen læringspraksis og har sprog til at indgå i meningsfuld dialog med læreren om læringen. Fordi det ikke er sikkert, at faglæreren selv kan huske så langt tilbage i sine egne læringsforløb at de tidlige læringskompetencer kan indkredses, huskes og konkretiseres.

Læringskompetencer og fagkundskaber er to sider af samme stykke papir: Elever og kursister skal lære fagkundskaber – og de lærer dem ved hjælp af læringskompetencer, "læringens håndværksredskaber", som skal beherskes i sig selv.

Situationsbestemte læringskompetencer

I forskellige læringssituationer er der brug for forskellige læringskompetencer:

- 1) Generelle læringskompetencer: Viden om læring, vilje og evne til langvarig mental koncentration, skabe fred og ro til læring mc.
- 2) Til deltagelse i undervisning og læringsaktiviteter i timen fx tage noter – ikke bare af stofgennemgangen men især noter om lærerens serier af læringsfremmende spørgsmål.
- 3) Til studieværksted, fagværksted og lektiecafe på skolen/udd.inst. Fx kunne bedømme hvilke læringsaktiviteter der bedst kan gennemføres her – de, der er brug for hjælp til at gennemføre
- 4) Til lektielæsning, opgaveskrivning og tilegnelse af det faglige stof hjemme etc. Fx overblik over, hvad der er brug for af materialer, fremgangsmåder ved opgaveløsning, fæstelse i hukommelsen mv.
- 5) Til læring i små og større grupper ("Cooperative learning") - i skolen og hjemme, evt. i internetbaserede studienetværk. Fx dette at insistere på gensidig overhøring af fagkundskaber med "tidslommer" af individuel udbedring af huller i kundskaberne.
- 6) Til planlægning og organisering af egen læring over tid. Fx vide hvordan man repeterer det vigtigste kernestof og hvor ofte.
- 7) Til forskellige faggrupper: Naturvidenskabelige fag, fremmedsprogfag, kultur & samfundsfag, håndværksfag og tekniske fag, sundhedsfag, merkantile fag m. fl.
- 8) Læringskompetencer til brug ved tilegnelse af læringskompetencer, bl.a. grundigt kendskab til egen læringsformåen og læringshåndværk samt kendskab til træning, og selvopmærksomhed på denne tilegnelse af værktøjer til læring. Det vil sige en opmærksomhed om, på hvilke konkrete punkter man selv – eller med hjælp – skal udvide sine læringskompetencer.

Se kursusbilag K-440 om fagspecifikke læringskompetencer nedenfor.

Læreplan for boglige læringskompetencer

Hvad skal den lærende person kunne for at være i stand til at gennemføre boglig læring af kvalitet? Det følgende kan ses som elementer af en "læreplan" om læringskompetencer. En læreplan, som skal planlægges og gennemføres op gennem skoletiden og uddannelsen:

1. Fagbegreb: Må vide hvad der kendetegner "boglige fag" fx at de er forskningsbaserede og opstået over århundreder og stadig udvikler sig.
2. Må vide hvad det vil sige "at kunne" noget – altså uden hjælpemidler. Det drejer sig her om en del af læringsbegrebet: At forståelse skal kombineres med beherskelse af kundskaber og arbejdsmetoder.
3. Have respekt for seriøse fagkundskaber
4. Må vide hvilke aktiviteter, der er læringshandlinger og hvilke der ikke er
5. Må vide hvad læringskompetencer er og at forskellige faggrupper kræver forskellige læringskompetencer
6. Begribe at langvarig koncentreret indsats er nødvendig – halve og hele timer, uger og måneder og år
7. Kunne adskille sig midlertidigt fra familie og venner og skabe en rolig arbejdsituation
8. Kunne lære alene hhv. i grupper (Cooperative learning har eks. på gruppelæringsmetoder)
9. Abstrahere og rumme tanker, som man ikke er enig i, åbne sig for andre forståelser end dem man i forvejen kender til og kunne skifte mentalt perspektiv

10. Kunne styre sig selv (viljesfunktionen): Tage læringsbeslutninger og realisere dem
11. Kunne tåle skrøbeligheden i læreprocessen uden at føle sig mindreværdig: Det er ofte svært at lære og man kan føle sig dum i perioder.
12. Kortlægge sine egne kritiske vidensmangler og kunne udbedre egne grundlæggende fagkundskaber
13. Have bevidst kendskab til sin egen læringsprofil: Autopædagogisk kompetence
- 14.

Betydningen af lektielæsning og hjemmearbejde

I min forståelse er selvstændig lektielæsning og hjemmearbejde nødvendigt fordi elever og kursister skal være i stand til at *lære selv uden hjælp*. I skolen – også i lektieværksteder - er der hjælp til alle sider: Lærere, klassekammerater, avancerede undervisningsmaterialer. Kun hjemme viser det sig hvad man egl. selv kan lære uden at få støtte fra læreren. Man kan også her få hjælp fra søskende, kammerater og forældre, men elever og kursister kan skifte mellem at arbejde uforstyrret og at få hjælp. Det er svært – måske umuligt - i skolen.

Undersøgelser af lektielæsning har ofte det problem at man blot har stillet spørgsmål. Man har hverken kontrolleret præcist hvor megen koncentreret læringstid der i virkeligheden er brugt, man har ikke undersøgt hvilke læringskompetencer som er brugt – og hvordan – og man har ikke troværdige kontrolgrupper og ofte ingen måde hvorpå man kan skelne mellem læringsresultater fra lektielæsning og hjemmearbejde og læringsresultater fra skolen: Klasselokalet og lektiecafe.

Den store aktuelle debat om lektiecafé'er og bevægelsen i retning af "lektiefri skoler" illustrerer vores mangel på solid viden. Det lektiecafé'er *kunne* bruges til var at designe dem som systematiske "træningsbaner" for tilegnelse af fagrelevante læringskompetencer.

Undervisning i læringskompetencer

Nogle af disse punkter er aktuelt taget op i interessen for ”Formativ evaluering” (se teksten herom). Afgørende vigtigt er det, at hjælpe elever, kursister hhv. studerende til den forståelse, at læringskompetencer er nødvendige værktøjer til brug ved læring. At de som forudsætning for at opnå faglige og tværfaglige kompetencer tidligst muligt må tilegne sig komplekse matchende læringskompetencer.

Det vanskelige består deri, at den lærende person i realiteten skal løftes op på et metaplan i forhold til sig selv og sine hidtidige grundforståelser inden dette metaplan kan gives et meningsfuldt indhold. Eksempelvis er en struktureret fagoversigt kun meningsfuld når stikordene kan fyldes ud med kundskaber, men kundskaber uden overbliksviden kan eleven ikke finde rundt i.

Af samme grund skal konkrete læringsøvelser i de enkelte fag være tæt koordineret med opbygningen af denne metakognitive lærings- og fagforståelse. Og metaforståelsen skal rekapituleres når den lærende person *har opnået* gode fagkundskaber og derved *har opnået* erfaringer med, at læringskompetencerne fungerer.

Disse overvejelser har særlig og afgørende betydning i forhold til grupper, som hidtil har haft et svagt tilknytningsforhold til skolegang og uddannelse hos sig selv og i deres sociale og kulturelle omgivelser. Ellers ophører deres læringsvirksomhed. En vanskelig udfordring er tillige at forberede sådanne grupper på, at den vellykkede læring vil ændre dem, deres verdensbillede og deres relationer til deres sociale verden. Både hos ”gammeldanskere” og ”nydanskere”.

Hvad kan lærerne gøre?

1. Iagttage og vurdere den enkelte elevs hhv. kursists læringskompetencer, fag for fag og tage præcise noter om, hvad der er mestret og hvad der mangler.
2. Karakterisere fagets særlige læringsudfordringer i faglærerteam. Præcisere disse i dialog med elever, kursister og studerende.

3. Udvikle begreber og sprog om læringskompetencer i lærerteam. Fordele træningsopgaver i lærerteam på elever og kursister: Hvem i teamet træner hvad med hvilke elever / kursister.
4. Veksle mellem at give viden, forståelse og træning i undervisning i læringskompetencer. Træning – fagspecifikke øvelser igen og igen med relevant fagligt indhold – er nødvendig. Under disse øvelser er tilegnelsen af læringskompetencerne vigtigere end tilegnelse af fagligheden, som kommer senere.
5. Bruge mestringsluser til vanskelige elementer af læringskompetencer fx til træning af bestemte læseteknikker.
6. Tydeliggøre, hvad en god faglig standard er.
7. Bevidstgøre om rationalitetsforskelle.
8. Bevidstgøre om fagforskelle.
9. Undervise i ”viden om læring” som et fagligt – ”læringsfagligt” pensum i sig selv.
10. Videregive overbliksviden om læringskompetencer.
11. Øvelser i selviagttagelse af egen læring og logbogsskrivning om fremskridt.
12. Vejlede elevens / kursistens læringsbeslutninger.
13. Supervisere udveksling af erfaringer om læring mellem elever og kursister og korrektion af fejlforståelser.

Disse punkter – og flere ovenfor – er realiteten også en konkret udfyldning af læringsiden af ”formativ evaluering”. Formativ evaluering er ikke i Danmarks et nyt begreb – langt fra – og der ligger allerede megen viden parat om læringskompetencerne.

Videre om lærerteam, fagteam og læringskompetencer

Som nævnt ovenfor er det måske ikke let for lærere at huske hvilke læringskompetencer, som var nye for dem langt tilbage i deres egne læringsforløb. Man kan dog i lærerteam og fagteam gøre flere ting:

Hjælpe hinanden med at formulere vigtige læringskompetencer i forhold til læring af jeres faggruppe: Naturvidenskabelige fag, fremmedsprog, læsefag og andre. Prøve at konkretisere eksempler på følgende:

1. Fagelementer i andre fag, som fungerer som læringskompetencer i jeres eget fag. Fx skal man være en god analytisk tekstlæser for at kunne læse og forstå en tekst om fysik. Analytisk læsning kan læres i faget dansk.
2. Førfaglige læringskompetencer: Hvad skal eleverne / kursisterne gerne kunne og hvordan skal de tænke for at have en chance for at "få hul" på vellykket læring i det enkelte fag? Fx skal de vide – i historie – at ting ofte har meget komplekse sammenhænge – de skal have en ide om "kompleks tænkning". I naturvidenskabelige fag, at ting hænger meget præcist sammen mv.
3. Se om I kan formulere konkrete redskaber til læring af vigtige fagelementer: Fx hvordan man kan styrke sit greb om brugen af grammatikalske kundskaber i fremmedsprog.
4. Repetere almene studiefærdigheder som er relevante for jeres fag: Notattagning, orden på sine skolemateriale, kunne koncentrere sig, kunne lytte mv.